

ГУЛЬПА ДІАНА

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗМУ В УГОРСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ»

*для студентів V-го курсу угорського відділення
Українсько-угорського
навчально-наукового інституту*

Ужгород–2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УКРАЇНСЬКО–УГОРСЬКИЙ
НАВЧАЛЬНО–НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ГУЛЬПА ДІАНА

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗМУ В УГОРСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ»

*для студентів V-го курсу угорського відділення
Українсько-угорського
навчально-наукового інституту*

Ужгород–2017

ББК Ш 5 (4 Уго) 6 я 73

УДК 821.09(439)'06(076)

Г- 94

Видання містить короткий виклад теми модернізм в угорській літературі. У ньому розкриваються особливості суспільно-політичного, соціально-економічного розвитку цього періоду, дається характеристика культури, літератури, релігії, театру. Навчально-методичний посібник містить короткий виклад предмету, питання для практичної та самостійної роботи, питання для модульної роботи, питання на залік ітп.

Рецензенти: Чука Є.А., кандидат філологічних наук, доцент;
Дерке М.Ж., кандидат філологічних наук, доцент.

Відповідальний за випуск: Гульпа Д.В., кандидат філологічних наук, доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою Українсько–угорського навчально–наукового інституту. Протокол №1 від 01. березня 2017-го року та методичною комісією Українсько–угорського навчально–наукового інституту. Протокол № 3 від 13. лютого 2017-го року.

Hulpa Diána

MODERNIZMUS A MAGYAR IRODALOMBAN

Módszertani útmutató
az ötödéves magyar szakos egyetemi hallgatók számára

Ungvár–2017

TARTALOM

Osztályozási kritériumok

A tantárgy célja és feladata

1.Téma: Az európai modernizmus jellemzői

1.1. A 19. sz. végének, 20. sz. elejének társadalmi-politikai viszonyai

1.2. A 19. sz. végének, 20. sz. elejének kulturális viszonyai

2. Téma: A modernizmus

2.1. A modernizmus fogalma

2.2. A modernizmus irányzatai

2.3. A modernizmus szellemi központjai

3. Téma: Az egyén és alkotó helye és szerepe a modernizmusban

3.1. Az alkotó szerepe a modernizmusban

3.2. Az olvasó szerepe a modernizmusban

3.3. Az irodalmi szöveg sajátosságai a modernizmusban

4. Téma: Az idő problémája a modernizmusban

4.1. Az idő problematikája a modernizmusban

4.2. Az értelem fölötti szerepe a modernista életfelfogásban

4.3. A belső valóság és szubjektív idő problémája a modernizmusban

5.Téma: Irányzatok a modernizmus korában

5.1. A szimbolizmus szerepe a modernizmus irodalmában

5.2. Az avantgárd mozgalmak a modernizmusban

5.3. A szocreálizmus és a modernizmus

6.Téma: Magyar irodalom a modernizmus korában

6.1. A Nyugat szerepe a modernizmus eszméinek irányzatainak terjesztésében

6.2. A költői nyelv megújítása a modernizmusban

6.3. A modernizmus hatása a magyar közvélemény formálásában

7.Téma: A magyar modernizmus műfajai, alkotói, témái

7.1. A modern magyar líra műfajai, képviselői, sajátosságai

7.2. A modern magyar próza műfajai, irányzatai, alkotói,

7.3. A modern magyar dráma alkotói, jellemzői

Ajánlott szakirodalom a témához

Kötelező olvasmányok listája

Kérdések és feladatok gyakorlati órára

Kérdések és feladatok önálló munkához

Kérdések moduldolgozatra

Kérdések szigorlatra

Szakirodalom a tantárgyhoz

OSZTÁLYOZÁSI SZEMPONTOK

A hallgatók tevékenysége a gyakorlati órán megszerzett pontszámok, valamint a moduldolgozat során megszerzett pontszámok alapján van értékelve. A hallgatók osztályozása négyes pontrendszerben történik: kitűnő, jó, elégséges, elégtelen. Az értékelés során a következő szempontokat kell figyelembe venni:

Kitűnő érdemjegyre a hallgató köteles tökéletesen tájékozódni az irodalmi anyagban, ismernie kell a tanult irodalmi korszakot, a korszakban jelentkező stílusirányzatokat, társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális viszonyokat. Kimerítő választ kell adnia a feltett elméleti kérdésekre, tájékozódnia kell a korszak szépirodalmi alkotásaiban, képesnek kell lennie elemezni, értelmezni azokat, valamint párhuzamot vonni saját korával, kihangsúlyozva a szövegben rejlő aktualitást.

Jó érdemjegyre helyes válaszokat kell adnia a feltett elméleti kérdésekre, tájékozódnia kell az irodalmi korszakban, ismernie kell a korszakot meghatározó irányzatokat. Ismernie és értelmeznie kell a korszak szépirodalmi hagyatékát. Válaszaiban megengedett némi, jelentéktelen pontatlanság.

Elégségesre minősíthető a hallgató felelete akkor, ha kevéssé és következtelenül tájékozódik az anyagban, a szépirodalmi alkotások elemzésekor, értelmezésekor hibásan értékeli, értelmezi azokat. Nem képes levetíteni a tanult korszak és olvasott szépirodalmi alkotás tanulságait saját korára, nem képes felismerni az azokban rejlő aktualitást.

Élégtelen érdemjegyre értékelhető a hallgató felelete akkor, ha ismereteiben nagy hiányosságok vannak. Felületesen vagy egyáltalán nem ismeri a tanult korszakot, annak irodalmi hagyatékát. Válaszaiban nem önálló olvasási élményeire támaszkodik, hanem rövid tartalom leírásokra. Nem képes értelmezni a szépirodalmi szöveget és aktualitását sem képes felismernie. A gyakorlati feladatokat vagy egyáltalán, vagy hiányosan teljesítette.

AZ OSZTÁLYOZÁS MÓDSZERE

A hallgatók tudásszintjét 100-as skálán mérik fel, értékelik, a következő módon: gyakorlati órán a hallgató 50 pontot gyűjthet össze, valamint moduldolgozaton is 50 pontot szerezhethet. A gyakorlati feleletek és a

moduldolgozat összesített pontszáma 100.

Azok a hallgatók, akik a gyakorlati és moduldolgozat során 90–100-ig terjedő pontszámot gyűjtöttek össze, kitűnő érdemjegyet kapnak és felmentést a vizsga vagy szigorlat alól. Az ennél alacsonyabb pontszámot elérő hallgatóknak, kivételt képez az elégtelenre 0–59 pontra teljesítők esete, akiknek kötelező vizsgázni vagy/és szigorlatozni, egyéni döntés alapján megvan a lehetősége arra, hogy javítson pontszámán, eredményén, vizsgán vagy/és szigorlaton. A bolognai rendszerben a pontozás a következő 90–100-ig A pont, kitűnő; 89–82-ig B pont, erős négyes; 81–74-ig C, gyenge négyes; 73–64-ig D, erős hármas; 63–60-ig E, gyenge hármas; 59–35-ig F, erős kettes, lehetőség van újra írni a moduldolgozatot és javítani; 34–0-ig FX, gyenge kettes, nincs lehetőség javítani a moduldolgozat eredményén.

Irodalomból írt moduldolgozat esetén a hallgató öt elméleti kérdést kap, amely kérdések mindegyike 10 pontot ér, így összesen 50 pontot lehet összegyűjteni. A gyakorlati feladatokra a hallgató szintén 50 pontot kaphat. Gyakorlati órán a hallgató szóban számol be ismereteiről vagy referátum, prezentáció formájában.

OSZTÁLYOZÁSI SKÁLA: NEMZETI ÉS ECTS

az összes tanulmányi eredményért adható pontszám	ECTS szám	a nemzeti osztályozás skálája	
		vizsga, gyakorlati referátum osztályozására	szigorlat osztályozására
90 – 100	A	kitűnő	beszámít
82-89	B	jó	
74-81	C		
64-73	D	elégséges	
60-63	E		
35-59	FX	elégtelen, javítási lehetőséggel	nem számít be, javítási lehetőséggel

0-34	F	elégtelen, a tananyag újbóli megismétlésével	nem számít be, a tananyag újbóli megismétlésével

[<http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5330>].¹

¹ ЗАТВЕРДЖЕНО наказом ректора ДВНЗ "УжНУ" № 503/01-17 від 03.03.2015 р. Положення схвалене науково-методичною радою ДВНЗ «УжНУ», протокол №2 від 17 лютого 2015 р., і вводиться в дію з першого семестру 2015/2016 н.р. Положення розглянуто та схвалено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «УжНУ» від 26.02.2015 року (Протокол №2)

A tantárgy célja és feladata

A tantárgy célja. Modernizmus a magyar irodalomban tantárgy fő célja az, hogy a hallgatók megismerkedjenek a modernizmus korának magyar irodalmával. A tanulmányozott korszak társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális viszonyaival. A korszakban jelentkező irányzatokkal, műfajokkal, alkotókkal. Megismerjék a korszak szépirodalmi hagyatékát. Elolvassák, megértsék, elemezzék a korszak legjelentősebb alkotásait, elsősorban szépirodalmi alkotásokról beszélünk. Az elméleti ismeretek közvetítésének fő célja az, hogy a hallgatók megtanulják:

- összegyűjteni és feldolgozni a témával kapcsolatos tudományos és kritikai szakirodalmat;
- megismerni és értékelni a XX. század elején végbement társadalom-politikai, gazdasági, kulturális, irodalmi folyamatokat;
- felhasználni a megszerzett tudást a későbbiekben, a tudományos és pedagógiai tevékenységében.

A tantárgy feladata. Az előadások befejezése után a hallgatónak:

- tájékozódnia kell a XX. század eleji magyar irodalomban, történeti, társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális és tudományos tekintetben is;
- fel kell dolgoznia a korszak ismert alkotásait, gondolunk itt elsősorban a szépirodalmi, történelmi stb. írásokra;
- fel kell dolgoznia a korszakkal kapcsolatos összes ismert forrásanyagot;
- meg kell ismerkednie a korszak ismert történelmi, irodalmi személyiségeivel;
- tisztában kell lennie az irodalomtörténeti korszakok felépítésével, a korszakolási szempontokkal.

A tananyag elsajátítása után a hallgatónak képesnek kell lennie:

- feldolgozni a tanult korszakkal kapcsolatos összes ismert forrásanyagot;

- elemezni és értelmezni a tanulmányozott korszakban megjelent szépirodalmi irodalmi alkotásokat;
- felismerni a tanult korszak aktualitását és párhuzamot vonni saját korával;
- a tanulmányozott szépirodalmi alkotásokban felismerni azok aktualitását és párhuzamot vonni saját korával, valóságával.

1.Téma: Az európai modernizmus jellemzői

1. A19. sz végének, 20. sz. elejének társadalmi-politikai viszonyai
2. A19. sz végének, 20. sz. elejének kulturális viszonyai

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában az európai premodern és modernizmus korának tárgyalásával foglalkozunk. A hallgatók megismerkednek a 19. század végének 20. század elejének társadalmi-politikai viszonyaival. Részletesen tárgyaljuk a korszakban jelentkező stílusirányzatokat, ismertetjük azok jellemzőit, sajátosságait. A korszak kulturális viszonyainak vizsgálatára is kitérünk. Külön tárgyaljuk a szocialista és kapitalista társadalmakban végbement változásokat és azok hatását a korszak egészének alakulására. Foglalkozunk a zszurnalizmus fogalmával, a sajtó szerepével az újonnan kialakult olvasói igényel rendelkező tömeg nevelésében. A 20. században kialakult társadalmi hierarchia, új társadalmi osztályok létéről, szerepéről is szó esik. Kitérünk a modernizmus központjainak New York, Bécs, Berlin, Párizs kulturális szerepére.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Bókay Antal – Vilcsek Béla. A modern irodalomtudomány kialakulása. Bp.:Oiris –1998.
2. Szegedy-Maszák Mihály: *A nyelvhasználat megújításának hagyománya a modern regényírásban* = Sz.-M. M., *Irodalmi kánonok*, Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998, 93-124.
3. Szegedy Maszák Mihály, Világirodalmi távlat megteremtése. 1908. Megjelenik a Nyugat folyóirat első száma = = A magyar irodalom története 1800-tól 1919-ig, szerk. Szegedy-Maszák Mihály — Veres András, Gondolat, Bp., 2007, 704-722.)
4. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro/hu/az-europai-modernizmus>
5. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro>
6. http://epa.oszk.hu/00000/00033/00023/pdf/szemle_2005_4_grendel.pdf
7. <http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/indexbfe2>.

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Georges Renald: Hogyan határozhatjuk meg egy irodalmi korszak határait
2. Mester Béla – Percz László: A magyar bölcselők és a modernitás
3. Kopócsy Anna: A modernizmus kezdetei Közép-Európa képzőművészetében

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁRA

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Dolgozza fel Mester Béla – Percz László: A magyar bölcselők és a modernitás c. írását [http://tbeck.beckground.hu/filo/htm/201_belso.htm];
2. Ismertesse az 1800-as években, Európában végbement társadalmi-politikai változásokat;
3. Ismertesse az 1800-as években végbement kulturális változásokat.

TÉMÁK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a 20. sz. elejének társadalmi-politikai viszonyait;
2. Tanulmányozza a 20. század elejének kulturális változásait;
3. Tanulmányozza a század elejének embereszményét.

2. Téma: A modernizmus

1. A modernizmus fogalma
2. A modernizmus irányzatai
3. A modernizmus szellemi központjai

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában tisztázzuk a modernizmus fogalmát. Foglalkozunk a modernizmus akadémizmus és pozitívizmus elleni fellépésével. Az 1880-as évek kulturális változásaival, amelyek eredményeképpen a latin-amerikai államokban létrejött a modernizmus. A modernizmus európai jellemzőit is megvizsgáljuk. Kitérünk a modernizmus művészeti irányzatainak, elsősorban a szimbolizmus, avantgárd mozgalmak, expresszionizmus stb. tanulmányozására. Párhuzamot vonunk az európai és Magyarországi modernizmus fejlődése, törekvései között. A modernizmus szellemi központjainak kutatásával is foglalkozunk. Kitérünk a modernizmus alapját képező individualista társadalmi szemlélet vizsgálatára. Szembeállítjuk a korszak kollektivista és individualista társadalmi-politikai szemléletét.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Dobos István, *Alaktan és értelmezéstörténet. Novellatípusok a századforduló magyar irodalmában*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995.
2. Eisemann György, Mikszáth Kálmán. *Kísérlet*, Korona, Bp., 2001.
3. Gergely András (szerk.), *Magyarország története a 19. században*, Osiris, Bp., 2003.
4. Gyáni Gábor–Kövér György, *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Osiris, Bp., 1998.
5. <http://www.tarsadalomkutatás.hu/kkk.php?TPUBL-A-728/replika/30/TPUBL-A-728.pdf>
6. http://laokoon.c3.hu/dok/greenberg/23.modern_es_posztmodern.pdf
7. http://minerva.elte.hu/mfsz/MFSZ_9456/ERJAVEC1.pdf

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Nádasdy Ádám: A „modern” és a belőle képzett fogalmak jelentés- és használat története;
2. Modern és posztmodern
[http://laokoon.c3.hu/dok/greenberg/23.modern_es_posztmodern.pdf]
3. A posztmodern és avantgárd művészeti irányzatok
[http://minerva.elte.hu/mfsz/MFSZ_9456/ERJAVEC1.pdf]
4. Halász Gyula: A modernizmus
[<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00056/01576.htm>]

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Értékelje Halász Gyula: A modernizmus c. írásából ismertetett részletet:

...A modernisták egyik főpanasza a régi katolikus egyház ellen, hogy miként a reformáció ellen való harcban - az ellenreformáció idején - a tridenti zsinat a katolicizmust a formalizmusban mintegy bebalzsamozta s az egyházi fegyelem békóiba verve megkövesítette, úgy a nagy francia forradalomtól megijedve, a katolicizmus minden politikai reakciós mozgalomnak is hűséges segítőtársa lett.

Típussá lett a modernisták szerint a "jó katolikus", aki nem gondolkozik, a világot csak második és harmadik kézből ismeri, veszélyesnek tartja s benne ellenségét látja. A "jó katolikus" meg van győződve, hogy a katolicizmust üldözik, a papot csak túrik a templomban, a pápa a Vatikánban rab. És mindez, szentül hiszi, az ördögnek a műve. Gyanakvó szemmel kémleli a titkos társulatokat, a szabadkőműveseket, ateistákat, protestánsokat és - modernistákat. Élete buta engedelmességben és szentjei babonás tiszteletében telik le. Szentjeitől, mint a vadember a maga fetisétől, apró előnyöket vár: jó termést, fiú születését, sorsjegynyereményt.

Kifejlődött emellett egy másik típus: a gyakorlati katolikusé. Aki a búcsújáró helyet jövedelmezősége szerint értékeli: vallását nagyrabecsüli, mert általa hasznos összeköttetésekre

tehet szert, gazdag házasságot és egyéb előnyös üzleteket köthet, stb. stb. Huysman, Bourget, Coppée, Lemaitre és mások "megtérése" ebbe a kategóriába tartozik.

A mai papság a modernisták ítélete szerint ezeknek a "jó" és gyakorlati katolikusoknak a fajtáihoz tartozik....

A modernizmus általában az intelligensebb, műveltebb papok közül toborozza híveit. Akik nem közömbösek vallásuk iránt s éppen ezért szeretnék azt olyan színvonalra emelni, hogy összhangzásba kerüljön tisztultabb nézeteikkel. Az újabb kori modernisták előkelő ősökre tekinthetnek vissza. Olyanokra mint Spinoza, Pascal, Bossuet, bár ők csak az utóbbit tekintik közvetlen elődüknek a modernista felfogásban. Az újabb és legújabb nevek közül csak az általánosan ismertekre szorítkozunk, amikor fölemlítjük Newman-t, Hecker-t, Tyrrell-t, Döllinger-t, Loisy-t és Murri-t, akik a maguk hazájában a modernista mozgalom úttörőinek tekinthetők.

A modernisták tudásvágya századok tudatlanságát szeretné jóvá tenni. Az olasz Semeria nem ok nélkül panaszolja fel, hogy: "Tudattan klérus a mi napjainkban megvetett klérust jelent... Alacsony értelem, alacsony szív." A modernisták új katolicizmusa a tanításon épülne fel. Nem képzelhető tehát a gondolat megfelelő szabadsága nélkül.

Nem lehet célunk, hogy ismertessük e helyen a modernisták gazdag irodalmát. De kivételt kell tennünk egy névtelen szerzővel, akinek, mint látni fogjuk, nyomós oka lehetett, hogy fel ne fedje inkognitóját. Munkája valóságos bibliája az újítóknak. Magában foglalja talán mindazt, amit a modernizmus különböző képviselői több-kevesebb szabadelvűséggel és bátorsággal hirdetnek szóban és írásban.

Ebből a modern bibliából kiragadjuk a következő jellemző tételeket: A szigorú vallásosság nem szükséges az üdvösséghez. - A dogmák változandók, úgyannyira, hogy a 20. század valamelyik pápája megtagadhatja Jézus istenségét... mert végre is lényegtelen, hogy isten volt-e Jézus, vagy sem. - A szeplőtlen fogantatás tanítására sincsen semmi szükség. - A szentháromság tana fölösleges és érthetetlen. - Jézus nem váltotta meg az emberiséget... egyházat sem alapított. Az egyesülés morális, nem doktrinér. - A hívők szabadon fejthetik ki nézeteiket, lelkiismeretüket nem lehet az Indexhez kötni. - Az üdvösség elnyeréséhez nem kell isten közreműködése. - A pokol az a szenvedés, amely visszaszáll a bűnösre (lelkifurdalás) - és nem lehet örök. - Angyalok, ördögök nincsenek. - A szentségek nem Krisztustól erednek s nem is lényegesek. A keresztelés sem. Az enélkül elhalt gyermeket nem érheti büntetés. Az utolsó kenet is fölösleges. A gyónáshoz elég a megbánás. nem kell a bűnöket felsorolni. A bűnbocsánat nem a pap dolga. A házasság sem szentség, tehát az állam hatáskörébe tartozik. - A morál nem isteni törvényeken alapszik. - A klérus érdeke alárendelendő a társadalom érdekeinek... Látnivaló tehát, hogy a modernizmus - legalább szabadelvűbb formájában - tovább megy, mint a

protestánsok. A lelkiismeret törvényét hirdeti és meg akarja szabadítani az egyént a formák nyűgétől.

Bármint tiltakozzanak is ellene, a modernistákat lényegében jobb fajta protestánsoknak kell tekintenünk, éppen úgy, mint ahogyan az ortodox protestánsok valójában nem egyebek magukat protestánsoknak valló katolikusoknál. (Gondoljunk csak az Úrnak 1910. esztendejében elcsapott sárospataki tudós professzor esetére.)

A modernisták meg akarják dönteni az autokrata rendszert, amelyen a katolicizmus nyugszik ősi idők óta. Minden hatalom a pápa kezében. Akik ma még autonómiáról ábrándoznak, azok a katolicizmus lényegét ismerik félre, vagy pedig mellék-célokat követnek. (Nálunk az u. n. egyházi vagyon tulajdonjogának megszerzését.)

A mai modernisták korlátozni szeretnék a pápa tekintélyét; afféle alkotmányos, vagy mondjuk tiszteletbeli pápává szeretnék lefokozni. És az arisztokratikus jezsuita szellem helyébe a szociális élet igényeihez hozzásimuló demokratikus szellemet óhajtják uralomra juttatni.

"...A modernisták tanításai nem rendszeresek és egységesek... úgy tesznek, mintha még keresnének és tapogatóznának, pedig szilárdak és elszántak... Minden modernista: filozófus, hívő, teológus, historikus, kritikus, apologéta és reformátor egy személyben. [<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00056/01576.htm>].

2. Ismertesse a modernizmus fogalmát;

3. Ismertesse a modernizmus irányzatait

TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyosságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Dolgozza fel Nádasy Ádám: A „modern” és a belőle képzett fogalmak jelentés- és használat története c. írását [<http://www.tarsadalomkutatas.hu/kkk.php?TPUBL-A-728/replika/30/TPUBL-A-728.pdf>];
2. Tanulmányozza a modernizmus szellemi törekvéseit, központjait;
3. Tanulmányozza a modernizmus fővárosainak szerepét a modernizmus ideológiájának terjesztésében;

4. Tanulmányozza a modernizmus kialakulásainak társadalmi alapjait;

3. Téma: Az egyén és alkotó helye és szerepe a modernizmusban

1. Az alkotó szerepe a modernizmusban
2. Az olvasó szerepe a modernizmusban
3. Az irodalmi szöveg sajátosságai a modernizmusban

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában az alkotói és olvasói szerep megváltozott szerepéről esik szó, ami a modernizmus társadalmi valóságának egyik meghatározó jelensége. Értelmezzük az író és tömeg közötti viszonyt. Foglalkozunk az olvasó és befogadó fogalmával, hangsúlyozzuk a kettő közötti lényeges különbséget. Részletesen tárgyaljuk a tömegirodalom és a szépirodalom fogalmát, különválásának okait, sajátosságait, hatását a tömeg szemléletének, ízlésének nevelésében. Kitérünk a szépirodalom elitté válásának okaira. Vizsgáljuk a politika, gazdaság és kiadók szerepét a tömegirodalom terjesztésében. A tömegirodalom társadalmi veszélyeinek kérdését is tanulmányozzuk. A jelenkori olvasói igénytelenség és a század eleji tömegirodalom terjesztésének összefüggéseit is kutatjuk. Az irodalmi szöveg jellemzőiről is szó esik.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Imre László – Nagy Miklós – S. Varga Pál, A magyar irodalom története 1849-től 1905-ig, Debrecen, 1998.
2. Németh G. Béla, A magyar irodalomkritikai gondolkodás a pozitivizmus korában, Bp., 1980.
3. Pajkossy Gábor (szerk.), *Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény*, Osiris, Bp., 2003.
4. Porkoláb Tibor, „Nagyjainknak Pantheonja épül”. Közösségi emlékezet, panteonizáció, emlékbeszéd, Anonymus Kiadó, Budapest, 2005.
5. http://epa.oszk.hu/01300/01348/00105/Liget_11_03_30.html
6. http://eucharisztikuskongresszus.hu/PO_katol_93.html

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Kállay Géza: Modernizmus, posztmodernizmus és a krimi újraírása
2. Prohászka Ottokár: A modernizmus
3. Boris Groys: A posztszovjet posztmodern

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Értékelje Boris Groys: A posztszovjet posztmodern c. írásának idézett részét: **A modernizmus és a szocreál**

A különféle kulturális stratégiákat úgy lehet a legkönnyebben jellemezni, ha abból indulunk ki, hogy minek a tagadására vállalkoznak. Ily módon a klasszikus modernizmus által határozható meg, hogy a giccs ideológiáján alapuló kommersz tömegkultúra egészét tagadta meg, s ugyanakkor a tömegízlés által elfogadott művészeti hagyományt is. A modernizmus központi oppozíciója tehát a magas és az alacsony művészet közötti ellentét (vagyis „high versus low”). Magaskultúrán eközben olyan művészeti gyakorlat értendő, amely lehetőleg kizárja az olyan „külső” mozzanatoktól való függőséget, mint a politikai hatalom vagy a piac hatása, illetve minden olyan tartalom eluralkodását, ami a „külső”, tehát a tömegesen felfogható valóságra vonatkozik. A modernizmus ideológiájának megfelelően csak a külső befolyásoktól független művész képes arra, hogy a művészet belső igazságához eljusson, s azt ki tudja fejezni. A modern paradigmán belüli ideológiai viták ennek megfelelően mindig is a külső, a kommersz, a tömeges és politikai meghatározottságú mozzanatok következetes kiiktatására összpontosítottak, hogy megvalósulhasson a művészi aktus maximális tisztasága. Ezért a modernizmus tiszta művészi gyakorlata is a műalkotás belső terének minden külső körülménytől való következetes megtisztításáért szállt síkra. Noha a modernista kritika

esetenként kétellyel tekintett az abszolút autonómia és belső tisztaság elérhetőségére, magát az ideált sohasem kérdőjelezte meg.

Miközben tehát a modernizmust a magas és az alacsony közötti ellentét határozta meg, a szocialista realizmus számára ugyanilyen alapvető jelentőségű a szovjet és a nem-szovjet közötti szembenállás. Ahhoz, hogy a modernizmus és a szocialista realizmus közötti viszonyt kidolgozhassuk, mindenekelőtt e kétféle oppozíció működési módját kell összehasonlítani. Szorítkozunk először is a hasonlóságokra.

A szovjet kultúra, akárcsak a modernizmus, autonómnak tekintette magát: a kommunizmust az embernek a természet és a piac hatatalma alóli felszabadításaként határozták meg, miközben a piacban a természeti törvényeknek a társadalomra való kiterjesztését látták. A kommunizmus Marx híres megfogalmazása szerint átmenet a világ értelmezéséből annak átalakítása felé, méghozzá az ember „belső”, autentikus szükségletei szerint. Ezért a szovjet kultúra mindenekelőtt a saját autonómiája biztosítására és az összes külső tényezőtől és hatástól való megtisztulásra összpontosított. A szovjet kultúra szempontjából csakis ez az öntisztítás ad magyarázatot arra, hogy mi is a kommunizmus, kiváltképp amikor politikai tisztogatás formájában jelentkezik. S ebben érhető tetten a klasszikus szovjetizmus és a klasszikus modernizmus közötti legnagyobb hasonlatosság, hiszen az utóbbi szerint is arról van szó, hogy a külső befolyásoktól való megtisztulás döntő előfeltétele egy autentikus, belső művészeti szemlélet megvalósulásának.

Csakhogy a szovjet és nem-szovjet közötti ellentét egészen másként szerveződik, mint a klasszikus modernizmusban kialakult oppozíció a magas és az alacsony között. A szocialista realizmus a művészetek minden területén a megszokott hagyományos formákat, a tömegkultúra, a folklór stb. elemeit használja fel. Éppen ezért, az esztétikai elemzés tisztán formális szintjén - amin a mai múzeumok, a műkritika és a művészeti nevelés egész rendszere alapul - lehetetlen megkülönböztetni attól, amit a modern kritika giccsnek tekint. A szocialista realizmus művészete és a hagyományos akadémizmus vagy a kommersz tömegművészet közötti különbség a kész művészeti eljárások és formák sajátos, a „normálistól” élesen eltérő kontextuális használatában érhető tetten. A szocialista realizmus nem egyszerűen az emberek tetszésére apellál, nem a tömegízlés kiszolgálására törekszik, hanem a művészeti eljárásokat és formákat olyan propaganda eszközeivé teszi, amelynek célja egy történelmileg eredeti, tradicionális előképekkel nem rendelkező társadalom teljes mértékben modern ideálja. E művészet különleges sajátossága tehát nem formális-esztétikai meghatározottságú, hanem a formával való kontextuális bánásmód eredménye. S épp e tekintetben nyilvánvaló a posztmodernnel való hasonlósága, hiszen a posztmodern is úgy határozható meg, mint kész kulturális formák kisajátítása olyan kontextusban, ami azokra normális esetben nem jellemző.

A szocialista realizmus, ha szabad így mondanom, egyfajta „félíg másfajta” stílus: a proto-posztmodern kisajátítási technika itt még a történelmi kizárólagosság, a belső tisztaság, a

minden külső hatással szembeni autonómia modern ideáljának szolgálatában áll. Egyébként a harmincas és a negyvenes évek több más művészeti irányzata hasonlóan „félíg másfajta” - mindenekelőtt a szürrealizmus, amely később közvetlen hatást gyakorolt a posztmodern elmélet és gyakorlat kialakulására. A modern formalista kritika köztudottan képtelen megkülönböztetni a kész művészeti formák különböző típusait, mivel nem rendelkezik az ahhoz szükséges elméleti eszköztárral. Mivel a szocialista realizmus a formát elsősorban kontextuálisan kezelte, a modern tekintet számára megragadhatatlan, formátlan, láthatatlan és nemlétező maradt: a szocialista realizmus egy Greenberg vagy egy Adorno számára egyszerűen a tömeggiccs újabb válfaja. „Félíg másfajta” jellege azonban másrészt - önértelmezése szerint is - az egész nyugati kultúra elleni szembenállássá avatta. Számára a modern magaskultúra túl magas, tehát elitista és individualista, az „alacsony” kommersz tömegkultúra pedig túlságosan is vulgáris. A szocialista realizmus bizonyos értelemben a nyugati kultúra alapkategóriái között lebeg, nem találja benne a helyét, s ezért totális alternatívaként határozza meg magát vele szemben.

A szovjetizmus meghatározása úgy történt, hogy elhatárolódott mindattól, ami a világ autonóm emberi akarat szerinti átalakításának alapvető tervezetét kérdéssé teszi. Különösen gyanúsak bizonyultak a „polgári objektivizmus”, amely a gazdasági és természettörvények túlhaladhatatlanságához ragaszkodik, és a „polgári szubjektívizmus”, amely minden kollektív tervezetet meghiúsít, s ezzel „objektíve” a status quo megszilárdításához járul hozzá. Miközben a klasszikus modernizmus számára egy tervezet realizálása a meglévő szociális kontextustól független műalkotás megalkotását jelenti, a szovjet kultúra oldaláról az efféle autonómia merő illúzióknak bizonyul: a művész igazi szabadsága ebből a szempontból a mű teljes kontextusának ellenőrzését jelenti. Másfelől a modern művész szovjet szempontból mindenekelőtt a piacot szolgálja ki, ellentétben a szovjet művésszel, aki a világ átalakításának kollektív projektumában vesz részt.

Az efféle érvelés természetesen a modernista teoretikus nyílt ellenállásába ütközik, aki szerint az egész semmi mást nem jelent, mint a művésznak a politikai hatalomtól való függését. A szovjetizmus és a modernizmus közötti ideológiai vita tehát tipikusan modernizmuson belüli vita. A művészet célját mindkét fél az autonómiában látja, s ennek elárulását vetik egymás szemére: az egyik a piac, a másik a politika vonatkozásában. De a művészeti stratégia szintjén a különbség sokkal jelentősebbnek bizonyul. A szocialista realizmus „félíg másfajta” jellegének köszönhetően a szovjet kultúrában nincs belső feszültség a magas és az alacsony művészet között. A szovjetizmus olyan egységes kultúrának tekinti magát, amely minden szinten ugyanazt az eszményt testesíti meg, s az egész nyugati kultúrával szemben áll, már amennyire a nyugati kultúra egységesnek mondható. Természetesen előfordulhat, hogy a szovjet művészetben „nem-szovjet” elemek és tendenciák is előfordulnak, ugyanúgy, ahogy Nyugaton is lehetnek szovjet típusú művészek. De ez a különválasztás vertikális, nem pedig horizontális: végső soron a „szovjet blokk”

határaival esik egybe mint zárt, totális, kollektív műalkotás. Az alacsony/magas és a szovjet/(nem-)antiszovjet oppozíciópár ezért nem kongruens. Az egyik két rétegre osztja fel a kultúrát, a másik pedig kétféle kultúra között tesz különbséget: aközött, amely már megszerezte a maga autonómiáját, és aközött, amely továbbra is a „tőke rabja” [<http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre26/11.htm>];

2. Értelmezze az író is tömeg modernista alkotói felfogást;
3. Értelmezze az olvasó és befogadó közötti különbséget;
4. Ismertesse a század eleji olvasói közgondolkodást;
5. Ismertesse a szépirodalom és szórakoztató irodalom közötti különbséget;

TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Dolgozza fel *Kállay Géza: Modernizmus, posztmodernizmus és a krimi újraírása* [http://epa.oszk.hu/01300/01348/00105/Liget_11_03_30.html], ismertesse a kutatott problémával kapcsolatos nézeteit;
2. Dolgozza fel Prohászka Ottokár. A modernizmus c. írását [http://eucharisztikuskongresszus.hu/PO_katol_93.html];
3. Dolgozza fel *Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: Ikonikus fordulat vagy valami más?* c. írását [http://www.kulturaeskozosseg.hu/pdf/2010/2/kek_2010_2_1.pdf]

4. Téma: Az idő problémája a modernizmusban

1. Az idő problematikája a modernizmusban
2. Az értelem fölötti szerepe a modernista életfelfogásban
3. A belső valóság és szubjektív idő problémája a modernizmusban

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában az idő problémájának változásával, alakulásával foglalkozunk a modernizmus korában. Hangsúlyozzuk a folyamatosan változó idő

jelenlétét a korban. Az objektív és szubjektív valóság kérdésének tanulmányozására is kitérünk. Az egyén belső világának központi jelenlétét hangsúlyozzuk. Szó esik az értelem fölötti szerepéről a modernizmusban. Az álom kérdését is kutatjuk.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Csáky Moritz: A közép-európai modernség kritériumai. Aetas, 16. évf. (2001) 3–4. sz. 103–115.
2. Hanák Péter: A Kert és a Műhely. In: Hanák Péter: A Kert és a Műhely. Budapest, 1988. 155.
3. Schorske, Carl E.: Bécsi századvég. Politika és kultúra. Budapest, 1998. különösen 249–284.
4. Lukács György: Esztétikai kultúra. Tanulmányok. Budapest, 1913. 12., 28.
5. <http://www.aetas.hu/2004-01/gyani.pdf>
6. <http://mek.oszk.hu/05800/05846/pdf/nemfelelnek15.pdf>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Gyáni Gábor: Modernitás, modernizmus és identitásválság: a fin de siècle Budapest
2. Bókay Antal: Paradigmák az irodalomban és az irodalomtudományban
3. Buji Ferenc: Isten halálától az ember haláláig

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Értékelje Gyáni Gábor: Modernitás, modernizmus és identitásválság: a fin de

siècle Budapest c. írásának idézett részét: Carl Schorske egy elsőként negyven éve megjelent tanulmányában a városnak az európai gondolkodás újkori történetében elfoglalt, folyton módosuló helyét rekonstruálta.¹ A város értékelésének három nagy áramlatát különböztette meg a szerző az eltelt kétszáz évben: azt, amely a várost erényként, azt, amely a várost a bűn világaként és végül azt, amely a várost olyasmiként szemlélte, mint ami túl van jón és rosszon. Schorske úgy tekintett ezekre az egymással alternatív fogalmakra, mint a modern város reflexióira vagy fogalmi reprezentációira. Ennél azonban tovább is mehetünk, arra gondolva, hogy a szóban forgó gondolati modellek egyszersmind a városlakók változó mentalitását vagy öntudatát leíró kategóriák is egyúttal. Nem csupán a filozófusok vagy a kiemelkedő intellektuális (írók, művészek, tudósok) reflektáltak a jelzett módon a város jelenségére, de a közönséges átlagemberek tapasztalati világa, a városi civilizációval szembeni attitűdje is kellően megragadható e fogalmak segítségével. Nem csoda tehát, ha a 19. század derekától nyomon kísérhető városi diskurzusból jól felismerhető ennek a várost illető vízióknak az átalakulása is. Schorske fogalmi rendszerét alapul véve, reményeink szerint jobban megérthetjük tehát a modernitás és a modernizmus dialektikáját. Ez a két, egymással látszólag szinonim fogalom valójában két, egymástól eltérő dolgot fejez ki. Marshall Bermann megállapítása szerint, amíg a modernitás a gazdaság és a politika modernizációjának a megjelölésére szolgál, addig a modernizmus a modernitásnak többé-kevésbé megfelelő művészeti, kulturális jelenséget, helyesebben: a modernizációt kísérő, egy arra legfeljebb csak reagáló intellektuális érzékenységet definiál.² Modernitás és modernizmus viszonyának az ellentmondásossága abból ered, hogy nem illeszkednek egymáshoz hézagmentesen. Igaz, a modernitás mindenféle modernizmus elengedhetetlen feltételét képezi, ám tagadhatatlan, hogy a modernizmus mint a modernitás (a modernizáció) tagadása szerez magának létjogosultságot. Pontosabban szólva: a modernizmust a modernizáció hosszabb távú folyamatai generálják, ennek ellenére nem mondhatjuk azonban, hogy a modernizmus a modernitás hű tükre, hogy vele adekvát tudati reprezentáció lenne.³ A kérdés, ami ezúttal válaszra vár, így szól tehát: hogyan volt ez lehetséges egyáltalán? Az első probléma, amivel azon nyomban szembe kerülünk, ennek következtében az, amit a város erénnyel való azonosítása vet fel, ami úgy határozza meg tehát a várost, mint az ember alkotó tevékenységének szabad érvényesülését, ami miatt a város minden dicséretet megérdemel [<http://www.aetas.hu/2004-01/gyani.pdf>]. ;

2. Ismertesse a paradigmaváltás fogalmát

3. Ismertesse az idő kérdését a modernizmus irodalmi hagyományában;

4. Értelmezze a szubjektív valóság szerepét a modernizmusban;

5. Értelmezze az értelem fölötti szerepét a modernizmus irodalmi hagyományában.

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Dolgozza fel Bókay Antal: Paradigmák az irodalomban és az irodalomtudományban c. írását [<http://mek.oszk.hu/05800/05846/pdf/nemfelelnek15.pdf>];
2. Dolgozza fel Buji Ferenc: Isten halálától az ember haláláig c. írását. Értelmezze a tanulmányból idézett részt: **Modernitás (offenzív antitradicionalizmus)**
A modernitás jellegzetesen *posztkeresztény* fejlemény, mely a kereszténység meghatározó szerepe visszaszorulásának arányában bontakozott ki – noha vannak prekeresztény gyökerei is (zsidóság, görögség, latinság).³ Hogy létrejöttét milyen mértékben köszönheti a kereszténységnek – egészen pontosan annak a sajátos állapotnak, amelyet a kereszténység és csak a kereszténység hagyhatott maga után –, és milyen mértékben Jeruzsálemnek, Athénak és Rómának, ez olyan probléma, amelybe ezúttal nem merülhetünk bele. Mindenesetre azokon a területeken, amelyeket Európa nem népességének kirajzása révén gyarmatosított, modernitásról szinte csak a huszadik századtól kezdve beszélhetünk. Európában viszont már a reneszánsz elkezdte felszámolni azokat a kötődéseket, amelyek az európai embert a szakralitás keresztény formájához kötötték. A humanizmus és a protestantizmus, majd a felvilágosodás tovább fokozta az európai embernek a kereszténységtől való elszakadását, anélkül azonban, hogy a teljes szakadás végbement volna. Ez még a liberalizmusnak, a szocializmusnak és a szcientizmusnak sem adatott meg, noha hatásuk alatt a 19-20. század embere gyakran ringatta magát abban a hitben, hogy tökéletesen sikerült elszakadnia a vallás és a hagyomány világtól. A modernitás igen nagy mértékben *antitradicionalitás*, s mivel a tradicionalitás Európában mindenekelőtt kereszténységként jelenik meg, egyúttal *antikrisztianizmus* is, sőt mivel a kereszténységen belül a tradicionalitás elvét legerősebben a katolikus egyház képviseli, antikatólicizmus is. Önmaga megvalósulása érdekében a modernségnek természetes módon szembe kellett fordulnia a tradicionalitással. Ezt eleinte csupán burkoltan tette, hiszen a reneszánsz a keresztény lényeg elutasítása mellett még igyekezett megőrizni a keresztény formát. Az antitradicionalitás leghevesebb és legerőszakosabb változata a felvilágosodásban, illetve a különféle forradalmi mozgalmakban bontakozott ki (és itt nem csak a politikai forradalmakról van szó), míg a liberalizmus és a szcientizmus, a maga sokkal szalonképesebb, ám annál gyökeresebb erozív eszközeivel segítette az európai embert keresztény múltjának

elfeledésében. Éppen ezért ha a tradicionalitást defenzív antimodernitásnak neveztük, akkor joggal nevezhetjük a modernitást offenzív – *forradalmi* – antitradicionalitásnak. Mivel a modernségnek egyszerűen a tradicionalitás *ellenében* kellett megfogalmaznia önmagát, elvei sok tekintetben alig többek a tradicionalitás feje tetejére állított elveinél: a modernitás a tradicionális divinizmussal a humanizmust állította szembe; a vertikalizmussal a horizontalizmust; a hierarchia elvével az egyenlőség eszméjét; a monarchiával a demokrácia két formáját: a polgári demokráciát és a népi demokráciát; a fölfelé igazodó és a kozmikus-metakozmikus rendbe illeszkedő rend-eszmével az individuális és statuális szintű liberalizmust; az örök összefüggéseket kereső teológiával az anyagi világ titkait kutató természettudományt; a tekintélyelvűséggel a közvéleménynek a médián keresztül megnyilvánuló hatalmát; a haszon szándékos korlátozását képviselő céhrendszerrel a pénz emancipálódását és a gazdaság tömegtermelésre alapozódó kapitalista felfogását; a szentkultusszal a sztárkultuszt és így tovább. A tradicionalitás és a modernitás ellentéte azonban talán sehol sem látszik olyan jól, mint abban, amit e két kifejezés implikál. A tradicionalitás embere legtisztábban a múltban látta megnyilvánulni azokat az értékeket és erőket, amelyek őt-magát is meghatározták, s az időben nemcsak a múlttól, hanem az időfölötti szellemtől való fokozatos távolodást is észrevette. Ezzel szemben a modernitás embere szembefordul a hagyomány általi meghatározottsággal: tekintetét nem a homályos múlt felé fordítja, hanem a ködös jövőbe fúrja, folytonosan az "új" vágya mozgatja, a paradicsomot nem az idők kezdetén keresi, hanem a történelem végén. A körülötte lévő világot és önmagát ebben a világban úgy látja, mint ami alá van vetve egy ellenállhatatlan univerzális sodrásnak: az evolúció kényszerének. S mivel amiket nagyra becsül – tudomány, gazdaság, technika, tömegképzés stb. –, azok saját korának termékei, belátható történelmében mindenütt a haladás jeleit tapasztalja. Ha az ember végigtekint a modernitás európai történetén, akkor minden vonatkozásban csupán *átmeneteket* lát. Az a progresszió, amely a mai világban minden specifikusan modern területen megfigyelhető, jól látható a modernitás önértelmezésének, illetve magának a modernitás-eszmének a vonatkozásában is. Éppen ezért a modernitás eddig még csak instabil állapotként, vagyis folytonos átmenetként tudta önmagát értelmezni, egészen egyszerűen azért, mert töredékessége a teljesség folytonosan magasabb szintjei után kiáltott, inkoherenciája a koherencia folytonosan magasabb szintjei után sóvárgott. Mindaz ugyanis, ami átmeneti, inkoherens: folytonosan keres valamit, amit még nem birtokol. Van azonban valami, ami a modernitást folytonos önkeresésében, vagy inkább végső önmegtalálásában – már ha egyáltalán legalább elvi szinten lehetőség van erre – akadályozza. Ugyanis azon princípiumok alapján, amelyekre a tradicionalitással folytatott küzdelmében alapozta önmagát, elérkezett fejlődésének végső határához. Immár éppen azok az alapelvek nem engedik további fejlődését – *végső önmegtalálását* –, amelyek nélkül esélye sem lett volna megvívni történelmi csatáját a tradicionalitással. Ezek az eszmék ugyanis már üres,

visszahúzó ballasztoknak minősülnek. Vagyis pontosan azok gátolják további önmegetalálásában, amelyek eddigi – természetesen viszonylagos – önmegetalálásában segítettek. Most derül ki, hogy a specifikusan modern eszméknek csupán *instrumentális* jelentőségük volt. És ez az a pont, ahol a szerepet át kellett vennie a posztmodernitásnak. [<http://www.okotaj.hu/szamok/41-42/ot41-03.htm>].

3. Tanulmányozza az objektív és szubjektív idő problémáját a modernizmusban.

5.Téma: Irányzatok a modernizmus korában

1. A szimbolizmus szerepe a modernizmus irodalmában
2. Az avantgárd mozgalmak a modernizmusban
3. A szocreálizmus és a modernizmus

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a korszak legjelentősebb irányzatainak hatásáról beszélünk. Elsősorban a szimbolizmus, az avantgardizmus és a szocreálizmus korszakban betöltött szerepéről, sajátosságairól, jelenkorra gyakorolt hatásáról szólunk. Párhuzamot vonunk az európai és magyarországi irányzatok fejlődése között, hangsúlyozzuk a hasonlóságokat és különbségeket. A témán belül a művészi közeg kérdésével is foglalkozunk. Adott irányzatok társadalmi szemléletet alakító mivoltát is kutatjuk. A vizsgált irányzatok egyes egyén világlátására gyakorolt hatásáról is beszélünk.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Kállai Ernő. Művészet és tömeg. Kort 1947. 4. sz. 101–102.
2. Lukács György. Az absztrakt művészet magyar elméletei. L. Gy.: Új magyar kultúráért. 1948. 152–169.
3. Király István. A modernizmusról. Kort 1958. 910–921. és K. I.: Irodalom és társadalom. 1976. 408–422.
4. Bóka László. Modernség, modernizmus, kritika. ÉI 1959. 28. sz
5. Illés László. Régi viták az avantgarde-ról. Kr 1963. 2. sz. 6–17
6. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Szimbolizmus-vilag.htm>
7. http://www.mozaweb.hu/Lecke-Mozaweb-Szovegek_es_stilusok-

[Az_avantgard_stilusa-101495](#)

8. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Expresszionizmus.htm>
9. <http://mek.niif.hu/02200/02228/html/04/22.html>
10. http://kalaka09szeptember.homestead.com/Az_avantgard_ir_nyozatok.pdf
11. <http://mek.oszk.hu/02200/02227/html/03/398.html>
12. <https://tillmannforditasok.wordpress.com/2010/06/30/beat-wyss-a-lathatatlan-ikonologiaja-a-modern-titkos-tanai/>
13. <http://www.templomosok.hu/dokok/modernizmus.pdf>

OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Aszalós Sándor: Az avantgárd irányzatok
2. Beat Wyss: A láthatatlan ikonológiája. A modern titkos tanai
3. Raymond Marcin: A modernizmus eretneksége

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Értelmezze Beat Wyss: A láthatatlan ikonológiája. A modern titkos tanai c. írás idézett részét: *A szellem birodalmának vége*

1929-ben Rudolf Bauer, a berlini *Sturm* folyóirat körébe tartozó karikaturista és képzőművész galériát nyitott Das Geistreich. Tempel der Ungegenständlichkeit (A Szellembirodalom. A tárgy nélküliség temploma) néven. Ezzel a "Nagy Szellemi Korszakára" utalt, amit a *Blaue Reiter* jövendölt meg. Ennek jegyében Kandinszkij művei a Szellembirodalom törzsanyagát képezték. A szellemi millennium eszméje Joachim da Fioréra emlékeztet. Egy Pünkösdi reggelén, a Szentlélek napján látta Joachim a Szentháromságot, amint alászállott az emberiség történetébe, egymásra következő, mint egy keresztvetés: az Atya korszaka az Ószövetségben, a Fiúé az Újszövetségben, és a Szent Szellem korszaka a közeljövőben. Kétséges, vajon olvasta-e Kandinszkij a 12. századi ciszterci szerzetes írásait, akinek üdvtörténeti víziói, akárcsak be nem

teljesülésének ténye, a nyugati végidő-fantáziák vezérmotívumát képezik. Joachim 1260-ra jövendölte az Antikrisztus eljövételét – nem következett be. A háromságos üdvterv az Újkor folyamán történetfilozófiává szekularizálódott. Lessing *Az emberi nem nevelésének*, Schelling *A kinyilatkoztatás filozófiájának*, akárcsak Fichte és Hegel haladás-koncepciójának a történelmi háromság az alapja, ami a Szellem végidejébe torkoll. A “több Hegelt!” felhívás nyomán a századfordulón a német idealizmus szellemi reneszánsza következett be.

A francia szimbolizmus is át van itatva Joachim üdv-háromságával: utána lehet olvasni Joris-Karl Huysmansnál.[5] Oroszországban Dmitrij Merezkovszkij a harmadik kinyilatkoztatás prófétájaként lépett fel. A hermetikus filozófus P. D. Ouspensky *Tertium Organon*ja 1912-ben, a Blaue Reiter almanach megjelenésének évében adta ki. Háromosztatú volt Rudolf Steiner számára a társadalom és történelem;[6] az antropozófikus tan szerint a spirituális korszaknak 1930 és 1950 között mint az emberiség “benső ügyének” kellett beköszöntenie, miközben Krisztus szenvedéstörténete “külső ügy” maradt. A korszellemet tekintve ugyanebbe az irányba áramlott a marxizmus ébresztő folyama; egyik szecessziós változata William Morris *Híradás sehonnan*-ja,[7] amely az osztályharcok vérfürdője nyomán elkövetkező megváltást 1952-re teszi.

Aztán volt még a prófécianak egy jobboldali szövésű mintázata. Arthur Moeller van den Bruck *Das Dritte Reich*-je oly bensőségesen kötődött a megvalósult Harmadik Birodalomhoz, hogy azóta az ezeréves birodalmak eszméjét a jobboldalhoz kötjük.[8]

Bauer *Szellembirodalmával* New Yorkba emigrált, ahol a galériát átkeresztelte. Hilla von Rebay grófnővel karöltve “A tárgynélküli festészet múzeumává” építette át a *templomot*, ami Solomon Guggenheim gyűjteményével kibővülve végül az utóbbi nevéen vált ismertté. A nevek, címek és eszmék kijózanodásával veszi kezdetét a “Nagy Szellemi” feledése. A háború utáni művészet egészen formává válik. “It is one of the ironies of the history of art that the abstract idiom which its founders intended as a vehicle for communication of an essential content actually came to be regarded as a play with forms, that ‘inhaltloses Spiel mit Formen’[9] which Kandinsky dreaded.”[10]

A Ragnarök, a világvég és az istenek alkonya iránti várakozásában az avantgárd abszolút modern – amennyiben a modernizmus az ígéret és a katasztrófa közti billenésfiguraként határozza meg magát. Az üdvtörténetek a történelem önfelszámolásába torkollnak, a történelmi időből az örök jelenbe vezetnek. Az esztétikai tapasztalat formájában a nunc stans, az álló “Most!” az ígéretes állapot elővételezése. A modernista művészet ezért nem viseli el az öregedést: vagy abszolút új, vagy semmi! Rembrandt esetében a repedezett máz, vagy vandál rongálás mit sem árt a műnek; a szúrágás még fokozza a régiség auráját. Ez a modernista művekre nem áll: egy repedezett mázú Mondrian egyszerűen csak szegényesnek néz ki. ”Zsírfortos Barnett Newman? Ki lehet dobni” – szokta mondani Gerhard Merz, és tudja miről beszél. Az álló “Most!” modern ígéretét szó szerint értik. A művészet visszavonná új-voltát, amennyiben patinát növesztene, mintegy sörhas gyanánt beteljesítve egy kedélyes napesti várakozást.

És 1945 után a modernben valami mégis megöregedett. Amint a megrendítő banalítások szirénáitól kísérve és tűzviharokban hunyva ki, tényleg elmúlt az istenek alkonya, az embereknek elégük lett az apokalipszisekből.^[11] A háború utáni kultúra nem kívánt már az avantgárd üdv-várákozásaira emlékezni. Megmaradt az álló “Most!” eszméje, de némely változások érték. Lemetsződött róla a történetfilozófiai dimenzió: az álló “Most!”, amely az avantgárd számára a történelem végével beálló eszkatológikus állapot, az újért kiállott harcok jutalma volt, a háború utáni modernizmusban esztétikai tapasztalatként vált bensővé, miközben a történelem és a szociológia a művészetben esztétikát nélkülöző miliő-giccsként került elutasításra. Most már nem kollektív megváltásról volt szó, hanem az individuális lét örök drámájáról. A történelmi esetekre való visszanyúlás keresztezte volna a feledés hermeneutikai stratégiáit.

Még mindig ellenállásba ütközik az avantgárd olyan historizálása, mint amit az úttörők egyikeként Sixten Ringbom a hatvanas években képviselt. Csak akkor vált lehetővé a modernizmus historizálása, amint beteljesítő törekvéseinek varázsa kezdett kihunyni. Annak a józan belátása kellett, hogy a jövőben lehetőleg ne kerüljön sor a nulladik óra bekövetkezésére. A csalatkozott gnózis korát éljük: a messiások ugyan eljöttek, de csak romokat és korrumpált tanokat hagytak hátra. A klasszikus modern örököseiként az őskereszténységhez hasonló problémával állunk szemben, amely kénytelen-kelletlen egy előre nyitott várákozásra – pontosan nem is tudva, hogy mire – rendezkedett be [https://tillmannforditasok.wordpress.com/2010/06/30/beat-wyss-a-lathatatlan-ikonologiaja-a-modern-titkos-tanai/].

2. Ismertesse az avantgárd irányzatokat;
3. Ismertesse a szocreáelizmus sajátosságait.

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Dolgozza fel *Császi Lajos: Médiakutatás a kulturális fordulat után* c. írását, értelmezze a szövegből idézett részt: **A média modernista felfogása és kritikája**

A modernitás kifejezést itt társadalomtudományi fogalomként használom, amelyen a polgári társadalomnak az újkorban kialakult intézményrendszerét és gondolkodásmódját értem, amelyet Jürgen Habermas *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása* című, nagyhatású munkájában fejtett ki (Habermas, [1961] 1971). A modernitás ebben az összefüggésben a kapitalista szekularizált világot jelenti, amely a felvilágosodás, a racionalizmus, a világ átalakíthatóságába vetett hit terméke, és amely szemben áll a születési előjogokon, a hagyományokon és a hiedelmeken alapuló tradicionális világgal. Habermasnál a modernitás médiafogalma a polgári nyilvánosság univerzális modelljén, a politikai szólásszabadságon, a társadalmi egyenlőségen és a történelmi haladás emancipatorikus eszméjén alapult, címzettje a politikailag aktív polgár volt. A média a társadalom közéleti informálásának, demokratikus véleménynyilvánításának politikai intézményrendszere volt, innen a „közszolgálat” elnevezés is. Jelenlegi gondolatmenetünk szempontjából ez azért fontos, mert a kommunikáció és a média hagyományos társadalomtudományi értelmezése (az úgynevezett tömegkommunikáció-kutatás) is a modernitásnak ebbe a világképébe volt beágyazva. A modernitás felfogása szerint – amint azt Habermas később a polgári nyilvánosságról írt tanulmányaiban ismételt megfogalmazta – a médiaértelmisség kritikai vizsgálatának feladata éppen az volt, hogy megvizsgálja, mennyire érvényesülnek a polgári eszmények a gyakorlatban, és rámutasson azokra a politikai és strukturális akadályokra, amelyek a társadalmi nyilvánosság ideális

működését akadályozzák a kapitalista körülmények között (Habermas, [1961] 1971; Habermas, 1992).

Az elmondottakból érthető, hogy a modernista kutatók a médiában a politikai információt közvetítő hírekre és kommentárookra tették a hangsúlyt, de ezt a célt szolgálták a társadalmi ellentmondásokat feltáró, közéleti jelentőségű dokumentum- és riportműsorok is. Aligha véletlen, hogy sokáig a médiakutatás középpontjában is a hírek hozzáférhetőségének és a médiareprezentációk „realizmusának” vizsgálata állt, amelyek valóságát a médiaértelmiségnek kellett hitelesítenie. A közszolgálatosság politikai eszméjének az ellentéte a modernista társadalomtudományi gondolkodásban a kapitalizmust és a fogyasztást kiszolgáló kereskedelmi média volt, amely az ismert érvelés szerint a kollektív érdekekkel szemben az egyéni érdeket, az információval szemben a szenzációt, a kulturálódással szemben a szórakoztatást képviselte. Mint látni fogjuk, a posztmodern és a késő-modern vizsgálatokban az egyik legfontosabb szemléleti változás éppen annak az éles ellentétnek a feloldása lett, amelyet korábban a modernisták a termelés és a fogyasztás, a politika és a magánélet közé emeltek.

Az utolsó néhány évtizedben világossá vált, hogy a modernista felfogású médiakutatás (tömegkommunikáció-kutatás) korábbi normatív feltételezései – minden vonzó sajátosságuk ellenére – valójában ellentmondásosak voltak. Kiderült, hogy a közérdeket szolgáló média, amely korábban a kollektív, normatív eszmények nevében lépett fel a polgári társadalommal szemben, maga is politikailag és kulturálisan is kirekesztő módon viselkedett. A jelen írás számára ezek közül a legfontosabb az, hogy mivel a közszolgálati média az elit kultúráját reprezentálta, kimaradt belőle az alsó társadalmi osztályok és a plebejus nyilvánosság képviselője, továbbá a nők, a kisebbségek, a fiatalok, a fogyasztás és a szórakozás arányos reprezentációja. A közszolgálat a valóságban a tehetős és iskolázott férfiak közérdeknek álcázott, leereszkedő állami gyámságát jelentette a kiskorúnak feltételezett civil társadalom fölött. De nemcsak a közszolgálati média univerzális politikai jelentését vonták kétségbe a posztmodern kritikusok, hanem a társadalom nagy tömegei által fogyasztott, de a kulturális hierarchiából kirekesztett populáris média is más színben tűnt fel, amint azt korábban már Radway románcélemzésénél is láttuk.²

Ráadásul a politikai nyilvánosság jelentése is megváltozott az utolsó évtizedekben a technológiai változások és a média társadalmi szerepének az átalakulása miatt.³ A mediatizált – közvetített – kommunikáció ugyanis nem olyan elszigetelt, kis képzeletbeli terület, amelybe a közvetlen fizikai kommunikáció „igazi” világából belépünk, ha mondjuk, újságot veszünk a

kezünkbe, és amelyből kilépünk, ha letesszük a lapot. Mielőtt kinyitnánk az újságot, már van fogalmunk az újságról, arról, hogy mit várhatunk tőle, a témáiról, a nyelvezetéről és a képeiről, és miután letesszük a lapot, az olvasás emléke érzések, gondolatok formájában később is velünk marad, akár egyetértünk az olvasottakkal, akár nem. A médiát nem a közvetlen fizikai tapasztalattól alapvetően idegen területnek tapasztaljuk meg. Inkább olyan nyersanyagnak, amelyet másfajta – de főleg szintén a médiából szerzett – tudás alapján szűrünk át, kritizálunk meg vagy fogadunk el. Ma már általánosan elfogadott, hogy a társadalmi nyilvánosság alapvetően a média által közvetített létmódok – mediatisált világok – komplex együtteséből áll, amelyekben a közvetlen emberi kommunikáció és a közvetített – mediatisált – kommunikáció szétválaszthatatlan kapcsolatban van egymással, és amelyek behálózzák az élet minden területét. Egyszóval a mai társadalmi nyilvánosság sokkal komplexebb jelenség, mint azt Habermas, a fogalom történeti feltalálója gondolta, és ezért elemzése is bonyolultabb feladat elé állítja a médiakutatót.

Kétségessé vált az is, hogy a modernista médiakritikus mennyire játszhat olyan elkülönült és kiemelt szerepet a valóság értelmezésében, amelyet Habermas tulajdonított neki, mint a társadalmi progresszió kizárólagos képviselőjének. A modernista felfogás szerint ugyanis a média eleve nem képes a valóság hiteles ábrázolására, és az állampolgárok sem képesek a média helyes értelmezésére, ezért a lakosság a hírmagyarázók, a kritikusok, a szakértők, a hivatalos tekintélyek állandó segítségére szorul, akik célokat és eligazítást adnak nekik. Ezt a nézőpontot a médiakutatás kulturális vonalát képviselő feminista Joke Hermes egy újságban publikált modernista kritika hosszú ismertetésén keresztül illusztrálta, amely a *Szex és New York* című sorozatot bírálta (Hermes, 2003). A kritikus szerint a tévésorozatban „nem reális nők nem reális szituációkban jelennek meg, és a néző naivul elhiszi, hogy mindez mégis a való életben játszódik”. Hermes viszont erre gúnyosan megjegyezte, hogy vajon mi jogosítja fel a modernista kritikust azt feltételezni, „mintha ő tudná, a nézők viszont nem, hogy mi a való élet” (Hermes, 2005: 108). A vita mögött a nyilvánosság és a média társadalmi szerepéről vallott modern és posztmodern álláspont ellentéte húzódott meg. Az előbbi szerint a médiának az elit műveltségét kell a közszolgáltatáságon keresztül terjesztenie a kapitalista társadalom barbárságával és kaotikusságával szemben, az utóbbi szerint viszont az értelmiségnek el kell fogadnia, hogy a késő-modernitásban sokféle nyilvánosság létezik, és a médiában megjelenő ízlésdemokráciát nem kritizálnia kell, hanem a társadalmi és kulturális jelentések komplex gazdagságának megfejtésében és tolmácsolásában kell szerepet vállalnia

(Wessely, 1998). Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a paternalista „közszolgálat” helyett inkább a demokratikus „közszolgáltatás” írja le jobban a média mai éthosát.

Átértelmeződött a közönség korábbi jelentése is. Bár az empirikus vizsgálatok megerősítették, hogy az osztály, a település, a nem és az iskolai végzettség valóban meghatározó erő a médiához való hozzáférésben és annak használatában, de a médiafogyasztási vizsgálatokból az is kiderült, hogy a modernista médiafelfogással szemben ezeknek a tényezőknek nincs abszolút erejük. A civil polgárok a médiában nem(csak) azt fogyasztják, amit a társadalmi struktúrában elfoglalt helyzetük szerint fogyasztaniuk kell, és nem(csak) azt gondolják a látottakról, amit a társadalomban elfoglalt helyzetük alapján gondolniuk kell. A médiakutatás 1980-as évekre datálható posztmodern kulturális fordulata tehát abban különbözött a korábbi modernista tömegkommunikáció-kutatástól, hogy a közönséget nem passzív bábunak, „tehetetlen zombinak” tételezte, hanem aktív résztvevőnek, amely a saját igényei szerint értelmezi és alakítja a média mondanivalóját. A modernistákkal szemben nem vonták kétségbe azt sem, hogy a média használatában és értelmezésében a társadalom tagjai nagyfokú jártassággal – némelyek pedig komoly szakértelemmel – rendelkeznek.⁴ A posztmodern kulturális fordulat szállóigévé lett új paradigmája szerint: Nem az a kérdés, hogy a média mit csinál az emberekkel, hanem az, hogy az emberek mit csinálnak a médiával (McLeod, 1991)

[http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_03_osz/07_mediakutatas_forradalom];

2. Dolgozza fel Raymond Marcin: A modernizmus eretneksége c. írását

[<http://www.templomosok.hu/dokok/modernizmus.pdf>], foglaljon állást a kérdésben;

3. Tanulmányozza a szocreálizmus kulturális hatását;

4. Tanulmányozza a modernizmus hatását a tradicionális vallási szemlélet változásában.

6.Téma: Magyar irodalom a modernizmus korában

1. A Nyugat szerepe a modernizmus eszméinek irányzatainak terjesztésében

2. A költői nyelv megújítása a modernizmusban

3. A modernizmus hatása a magyar közvélemény formálásában

A TÉMÁ RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a modernizmus magyar irodalom fejlődésére gyakorolt hatásával foglalkozunk. E kérdésen belül elsősorban a Nyugat c. folyóirat szerepéről beszélünk, amely a modernizmus irányzatainak, világlátásának, törekvéseinek stb. legjelentősebb terjesztője, képviselője volt. A Nyugat c. folyóirat magyar irodalmat célzó újításairól, az értő, igényes magyar közönség nevelésében vállalt szerepéről is szó esik. Kitérünk a költői nyelv megújításának kérdésére, nehézségeire. Megvizsgáljuk a modernizmus hatását a korabeli közvélemény társadalmi-politikai, kulturális nézeteinek alakításában. A korabeli sajtó modernizmus eszméinek terjesztésében betöltött szerepéről is beszélünk.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Ajtay-Horváth Magda A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában. Erdélyi Múzeum-egyesület, Kolozsvár, – 2001.
2. Czine Mihály. A magyar századvég modern prózai törekvéseiről. Helikon, – 1969. – 77–82.
3. Czine Mihály. [Vitaindító előadás a PIM Nyugat-konferenciáján.] In: Kabdebó (szerk.): 1973. – 12–31.
4. Herczeg Gyula. A modern magyar próza stílusformái. Tankönyvkiadó, Budapest. – 1975
5. Kabdebó Lóránt. Vers és próza a modernség második hullámában. Argumentum, Budapest. – 1996.
6. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro/hu/zaban-marta-klasszikus-magyar-irodalom>
7. <http://vigilia.hu/regihonlap/2010/7/erfalvy.html>
8. <http://nyelvor.c3.hu/period/1323/132303.pdf>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Érfalvy Livia: Nyugat népe. Tanulmányok a Nyugatról és koráról

2. Kemény Gábor: A Nyugat jelentősége a modern magyar szépirodalmi stílus kiteljesedésében
3. Román Jakobson – Jurij Tinyánov: Az irodalom és a nyelv tanulmányozásának problémái

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Dolgozza fel Kemény Gábor: A Nyugat jelentősége a modern magyar szépirodalmi stílus kiteljesedésében c. írását [<http://nyelvor.c3.hu/period/1323/132303.pdf>];
2. Dolgozza fel Petőcz András: A Nyugat és a jelben létező avantgárd c. írását [<http://www.forrasfolyoirat.hu/0811/petocz.pdf>];
3. Dolgozza fel Román Jakobson – Jurij Tinyánov: Az irodalom és a nyelv tanulmányozásának problémái c. írását

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Dolgozza fel Érfalvy Livia: Nyugat népe. Tanulmányok a Nyugatról és koráról c. írását, értelmezze a szövegből vett idézetet: Tolerancia és szolidaritás – a Nyugat és a magyar irodalmi modernség

A terjedelmét tekintve is impozáns vállalkozás harminckét tanulmánya tehát a kulturális önmegértés jegyében a magyar irodalmi modernség megszületésének fórumaként és dokumentumaként aposztrofált folyóirat széleskörű bemutatását végzi el, a Nyugat-jelenség számos aspektusának figyelembevételével. A lap köré csoportosuló alkotók költői programjának, művészi törekvéseinek bemutatása mellett a Nyugat körül megképződő kulturális tér társadalmi jelenségei, valamint a folyóirat kortárs lapokkal és más művészeti ágakkal ápolt kapcsolatrendszere is kirajzolódik. Eisemann György invenciózus tanulmánya (*A modernitás médiuma*) a mediális vizsgálat szempontjából elemzi, mit nyújthatott folyóirat-kultúránknak a Nyugat megjelenése. Az elnevezés polyszemiája – mely földrajzi és kulturális vonatkozások egymásba játszásának eredménye – „egyszerre hívja fel a figyelmet a kulturális közegre, amelyhez a folyóirat tartozni kíván, s arra az ettől keletebbre eső magyarországi szférára, amelyben az olvasó a folyóiratot lapozgatja”. A nyugati kultúrához elsősorban a művészi törekvések – mindenekelőtt a modernség programja – kapcsolta a folyóiratot, mely a Nyugat és a párizsi Nouvelle Revue Française összehasonlításával is megerősítést nyer. Tverdota György *A Nyugat és a Nouvelle Revue Française első két évtizede* című cikkében rámutat arra, hogy – noha az NRF a Nyugattal ellentétben nem a programszerű, vállalt konzervativizmussal, hanem a modernség korábbi, meghaladottnak tekintett programjával szemben lépett fel – alapelveit tekintve mindkét orgánus azonos talajon állt, amennyiben az írói szabadság és a művészi autonómia megvalósítását tekintette legfőbb célkitűzésének.

A modernség azonban – amint erre Schein Gábor *Budapest territorizáltsága a Nyugat első évfolyamaiban* című tanulmánya rámutat – korántsem egységes fogalom. A modernitás a gazdaság és politika modernizációjának megjelölésére szolgál, míg a modernizmus a modernitást kísérő kulturális változásokat jelöli Carl Schorske nyomán. A Nyugat körének egyik alapvető felismerése az volt, hogy „modernitásuk mindenekelőtt kultúrájuk nagyvárosi eredetét jelenti”. A szerző a térszociológia eredményeire támaszkodva azt vizsgálja, miként reprezentálja e már nagyvárosinak nevezett irodalom magát a nagyvárost, a modernizmus magyarországi szimbólumának tekintett Budapestet.

A Nyugat a magyar irodalmi modernség fórumaként egyfelől nyugati minták mentén, másfelől az uralkodó népnemzeti irányzattal szemben határozta meg saját kulturális identitását, melynek egyik legfőbb jellemzője a szellemi nyitottság és az ebből fakadó sokszínűség volt. A folyóirat kultúrafogalma azonban – amint erre Kulcsár Szabó Ernő *A Nyugat kultúrafogalma és kulturális orientációja* című hiánypótló tanulmányában rámutat – korántsem önmagától értetődő. Ignóus „civilizatorikus elemre hangolt kulturális materializmusával” szemben Babits a kultúrát az irodalmon túl is elsősorban a szellem alkotásaiban látta megtestesülni, ami a hagyomány értelmezésében is eltérő meglátásokhoz vezetett [<http://vigilia.hu/regihonlap/2010/7/erfalvy.html>];

2. Ismertesse a Nyugat c. folyóirat szerepét a magyar modern irodalom fejlődésében;
3. Tanulmányozza a modernizmus kori magyar irodalmat;
4. Tanulmányozza az idő problémáját a magyar modern költészetben;
5. Értelmezzék Péter László: A közvélemény szociológiája c. tanulmány idézett részét: A mai értelemben vett közvéleményről a csak XVIII. és XIX. Század óta beszélhetünk, viszont előtörténete jóval korábbi. Az általános emberi állapotról (human condition) való társadalomfilozófiai reflexió a közvélemény előformáját az emberi természet kontextusában tárgyalta, főleg az felvilágosodás előtti korokban (Arisztotelész, Plátón, Machiavelli). A közvélemény modern termék, mint már említettük, a XVIII. és XIX. Század találmánya (lásd Zaret, 1996 és Noelle-Neumann, 1979), egy hosszas és sajátos folyamat eredménye, amit a társadalmi és politikai intézmények változása termelt ki (Habermas, 1992) és amit a szakirodalom modernizációnak (modernization) nevez. A közvélemény, mint a „a vélemények törvénye”, vagy „magán vélemények konszenzusa” (Locke), a modern Részletek – A közvélemény szociológiája 14 nemzetállamok kialakulása következtében jutott jelentős közéleti szerephez. A hozzávetőlegesen az Angol Polgári Forradalom idejére tehető petíciók rendszerének a tömeges elterjedése képezte az első lépést a közvélemény kialakulásában. A közvélemény a klasszikus polgári nyilvánosság és a kapitalista gazdasági rendszer, valamint a demokratikus, a weberi legális-rationális uralom kiépülésével párhuzamosan alakult ki. A XVIII. századtól kezdve a közvélemény iránt egyre élénkebb érdeklődést mutattak a politikusok, mozgalmárok. A politikusok és mozgalmárok a politikai tökeszerzés céljából, valamint tevékenységük legitimálása érdekében „fedezték fel” a közvéleményt. Ennek nyomán fogalmazódott meg pregnánsan a „közvélemény” valamiféle kvantifikálása, mérése iránti igény (Herbst,

1995:91). A közvélemény története szorosan kapcsolódik a közvélemény mérési kísérleteinek a történetével. A történeti megközelítést három irányba strukturálhatjuk: 1. Állam és társadalom közötti dialógus és kölcsönös felügyelet problematikája 2. A racionalizáció folyamata, 3. A választások és a közvélemény-kutatások elterjedésének, meghonosodásának a története.

1. A demokratizálódó és modernizálódó állam a premodern korhoz képest új helyzetben találta magát: egymástól elkülönült a civil társadalom és az állam intézménye. A tönniesi értelemben vett vérségi alapokon szervezett közösségek, (amik korábban a közös feltételek által meghatározott személyes kapcsolatok, viszonyok, interakciók rendszerét képezték) felbomlottak. A Tönnies-féle "társadalomban" a másokkal való kapcsolatok sokrétűekké és sokfélékké váltak, de egyben elszemélytelenedtek és formalizálódtak. A modern társadalomban az egyének életvilága és kultúrája szétvált. Az életvilágok kitágultak: egyén és környezete között a kapcsolatok megsokszorozódtak (az egyén a modern társadalomban egyszerre több csoporthoz tartozik, több szerepe van). A kapcsolatrendszer időben egyre bonyolultabbá vált és a közös nyelv, eredet, terület mellett megjelentek a új típusú morális, vallási és jogi kapcsolatok rendszere, ami szegmentálta, részekre osztotta a társadalmi valóságot és a társadalmi életet. Ezzel párhuzamosan megjelent egy sor probléma és kérdéskör, ami az egyének által alkotott csoport, a közösség identitásának a meghatározása körül forogott. Annak az identitásnak a meghatározására gondolunk, amely a tagok közös politikai részvételére vonatkozik. Ezek közül a problémák közül legfontosabbak az élet megszervezése, a társadalmi berendezkedési forma kialakítása és természetesen a társadalom vezetése (demokrácia). Az újfajta együttélés megszervezése és vezetése a modern Részletek – A közvélemény szociológiája 15 az állam intézményében objektiválódott, és lényegében a vezetettek és a vezetők közötti viszonyt jelöli. A modern állam pontosan körülhatárolt politikai apparátussal, adott területtel rendelkezik, az intézményesített erőszak monopóliumát tartja fenn (kizárólag az államnak van joga erőszakszervezeteket – katonaság, rendőrség, csendőrség, titkosszolgálatok fenntartására és működtetésére). Az állam a népszuverenitás elvére alapozva igényelte a társadalom - a vezetettek - részéről a beleegyezést (consent), a legitimitást. Továbbá, ahhoz, hogy a modern államapparátus hatékonyan működhessék, elengedhetetlen volt az, hogy ismerjék azt, hogy hogyan fogadják az állampolgárok a meghozott döntéseket. Az állam által alkalmazott szavazási módok, valamint a közvélemény mérési eljárásai a közvélemény „megszelídítése” és „manipulációja” érdekében tett kísérletek voltak (Ginsberg, 1986). Az állam törekedett arra, hogy intézményes és szabályozott formában szerezzen tudomást azokról a reakciókról, amelyeket döntései váltottak ki (vélemények, elfogadás, bele nem

egyezés, stb.), de olyan vélemény-kifejezési formákat támogatott, amik nem veszélyeztetik a fennálló rendet. Ezért az állam érdekelt volt a közvélemény kvantifikált (mért) kifejezésében. A szavazatok eredményei és a különféle poll-ok adatai a közvélemény valóságát igazolta, tette evidenssé. Viszont a közvélemény formátumát, keretét a modern állam fenti törekvése alakította ki. Más szavakkal és kicsit sarkítva: az állam beleegyezett, hogy döntései során figyelembe vegye az állampolgárok akaratát, viszont a kifejezési módokat szigorúan szabályozta. A közvélemény korai megnyilvánulásai a nép felől indultak a hatalom irányába, azaz a vezetettek, a hatalomnélküliek, a társadalom tagja felől a hatalom irányába. Ezeknek a megnyilvánulásoknak a formái a petíciók (lásd Zaret, 1996), lázadások, felkelések, zavargások voltak. A hatalom ezeket kiiktatta a legitim vélemény-kifejezési technikák tárházából: így a hatalom oldaláról, a vezetettek véleményének a folyamatos ismerete a pollok által a közvélemény-kutatást a felügyelet egyik legfontosabb eszközévé tette

[<http://socasis.ubbcluj.ro/docs/cv/AKozvelemenyszociologiajaPeterLaszloKivonatok.pdf>].

7.Téma: A magyar modernizmus műfajai, alkotói, témái

1. A modern magyar líra műfajai, képviselői, sajátosságai
2. A modern magyar próza műfajai, irányzatai, alkotói,
3. A modern magyar dráma alkotói, jellemzői

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a magyar modern irodalom műfajaival, témavilágával és korszakalkotó alkotóinak munkásságával foglalkozunk. Kitérünk a modernkori magyar líra, próza és dráma tanulmányozására. Megvizsgáljuk a korszak legjelentősebb alkotóinak pályaképét, témavilágát, elemezzük legjelentősebb alkotásaikat. Részletesen tárgyaljuk a modern dráma és színház szerepét az értő olvasóközönség nevelésében. Kitérünk a modern líra iránti olvasói igény csökkenésének okaira és társadalmi hatásainak vizsgálatára. A modern magyar irodalom jelenkori hatásáról, közvetítési módjáról, a posztmodern és kortárs magyar irodalom fejlődésére gyakorolt hatásairól is szólnunk.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Halász László. Karinthy Frigyes. B.: – 1972. – 230. o.
2. Kulcsár Szabó Ernő: A magyar irodalom története 1945–1991. Bp. 1994. 18.o.
3. Dobos István, Alaktan és értelmezéstörténet. Novellatípusok a századforduló magyar irodalmában, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995.
4. Eisemann György, Mikszáth Kálmán. Kísérlet, Korona, Bp., 2001.
5. Gergely András (szerk.), *Magyarország története a 19. században*, Osiris, Bp., 2003.
6. Gyáni Gábor–Kövér György, *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Osiris, Bp., 1998.
7. S. Varga Pál, A nemzeti költészet csarnokai. A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei a 19. századi magyar irodalomtörténeti gondolkodásban, Balassi, Bp., 2005.
8. <http://www.irodalmiszemle.bici.sk/lapszamok/2008/2008-februar/134>
9. http://www.krudy.hu/Szakirod/KatonaBela/KBNap78_10-11.html
10. http://www.irodalomismeret.hu/files/2011_4/vilcsek_bela.pdf

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Mekis D. János: Vers és kontextus - A modern magyar líra mint irodalomtörténeti probléma
2. Horváth Kornélia: Verselméleti tradíció és a magyar modern líra
3. Grendel Lajos: Magyar líra és epika a 20. században
4. Bednánics Gábor: Kerülőutak és zsákutcák – a modern magyar líra kezdetei
5. Herczeg Gyula: A modern magyar próza stílusformái
6. Vilcsek Béla: Magyar dráma és színház a 20. század elején

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Dolgozza fel Vilcsek Béla: Magyar dráma és színház a 20. század elején c. írását, értelmezze a szövegből vett idézetet: Mai horizontról nézve a századelő írói és költői mint a modern magyar epika és líra megteremtői élnek a szűkebb és tágabb értelemben vett irodalmi köztudat értékrendjében. Kevesen tudják, hogy a holnapos vagy nyugatos nemzedék tagjaiban a prózai vagy költészeti beszédmód korszerűsítése mellett ugyanolyan határozott igényként merült fel a drámabeszéd grammatikájának és színjátékbeli megjelenítésének átformálása is. A Holnap és a Nyugat fiatal költőnemzedékét kezdettől foglalkoztatta a dráma műneme, vonzotta a színház világa. Törekvésüket harcos kritikákkal, esszékkel, tanulmányokkal és nem utolsósorban merész drámakísérletekkel is nyomatékosították. A század elejének alkotói pályájukat szinte kivétel nélkül újságíróként, szorosabban: színikritikusként kezdték. Napi, személyes, intenzív kapcsolatba kerültek a korabeli dráma és színház világával. Mi sem természetesebb, hogy tevékenységük a magyar drámaírás és színjátszás megújítását is célozta. Mindegyikük hamar szembesült a századelő színpadának igénytelenségével, s azzal szemben egy új drámai-színházi forradalom bekövetkezésének szükségességét hirdette meg. Első verseik nyomában drámakísérletek születnek, hogy azután, a színházi irodalmi szakma és a közönség érzéketlenségét és értetlenségét tapasztalva, csaknem mindannyian örökre felhagyjanak a dráma és a színház megújításának gondolatával.....

...Mára a drámának, miként ehhez éppen Balázs misztériumainak megjelenését üdvözlő, Dráma című elemzésében hozzáfűzi, lényegében két alapformája alakult ki. Az egyiket csak a párbeszéd formája, a külső színpadiasság teszi drámává, egyébként regénynek vagy irodalmiatlan műnek is lehetne nevezni (lásd a modern társadalmi dráma vagy a színházak műsordarabjainak java része). A másik a „valódi dráma”, mely még őrzi belső formáját és tartalmát, irodalom és színpad, színpad és vallás hajdani egységét, de amely éppen ezért, a

megváltozott körülmények miatt, „nem felté- telezi a színpadi formát, sőt manapság már leggyakrabban nem színpadra szánt vagy egyáltalán nem is párbeszédekben írt mű. A léleknek dráma, nem a fülnek, szemnek.”¹⁸....

....A Holnap és a Nyugat nemzedékének tagjaiban minden adott volt ahhoz, hogy a modern magyar líra és próza megteremtésével egy időben, jelentős mértékben hozzájáruljanak a modern magyar dráma és színjátszás megformálásához is. Ez irányú vonzalmuk, tehetségük és kísérleteik megfelelő kibontakoztatását azonban dráma és színház egymásra találásának kényszerű megghiúsulása s ennek következtében a drámaírói pályák kényszerű megrekedése nem tették lehetővé [http://www.irodalomismeret.hu/files/2011_4/vilcsek_bela.pdf].

2. Ismertesse a magyar modern líra sajátosságait;
3. Mutassa ki a 20. század megváltozott istenképét Ady Endre *Imádság háború után* valamint *A Sion-hegy alatt* c. verse alapján:

Imádság háború után

Uram, háborúból jövök én,
Mindennek vége, vége:
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke.
Nézd: tüzes daganat a szívem
S nincs, mi nyugtot adjon.
Csókolj egy csókot a szívemre,
Hogy egy kicsit lohadjon.
Lecsukódtak bús, nagy szemeim
Számára a világnak,
Nincs már nekik látnivalójuk,
Csak Téged, Téged látnak.
Két rohanó lábam egykoron
Térdig gázolt a vérben
S most nézd Uram, nincs nekem lábam,
Csak térdem van, csak térdem.
Nem harcolok és nem csókolok,
Elszáradt már az ajkam

S száraz karó a két karom már,
Uram, nézz végig rajtam.
Uram, láss meg Te is engemet,
Mindennek vége, vége.
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke

A Sion-hegy alatt

Borzolt, fehér Isten-szakállal,
Téptetten, fázva fűjt, szaladt,
Az én Uram, a rég feledett,
Nyirkos, vak, őszi hajnalon,
Valahol Sion-hegy alatt.
Egy nagy harang volt a kabátja,
Piros betűkkel foltozott,
Bús és kopott volt az öreg Úr,
Paskolta, verte a ködöt,
Rórátéra harangozott.
Lámpás volt reszkető kezemben
És rongyolt lelkemben a Hit
S eszemben a régi ifjúság:
Éreztem az Isten-szagot
S kerestem akkor valakit.
Mevárt ott, a Sion-hegy alján
S lángoltak, égtek a kövek.
Harangozott és simogatott,
Bekönnyezte az arcomat,
Jó volt, kegyes volt az öreg.
Ráncos, vén kezét megcsókoltam
S jajgatva törtem az eszem:
»Hogy hívnak téged, szép, öreg Úr,
Kihez mondtam sok imát?
Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem.«

»Halottan visszajöttem hozzád

Én, az életben kárhozott.

Csak tudnék egy gyermeki imát.«

Ő nézett reám szomorún

S harangozott, harangozott.

»Csak nagyszerű nevedet tudnám.«

Ő várt, várt s aztán fölszaladt.

Minden lépése zsoltár-ütem:

Halotti zsoltár. S én ülök

Sírván a Sion-hegy alatt [<http://mek.oszk.hu/00500/00588/html/vers0301.htm#05>].

4. Jellemezze a magára maradt ember lélekállapotát Radnóti Miklós háborús költészetének tükrében;

5. Ismertesse a társadalom peremére került ember valóságát József Attila versei tükrében: **A VÁROS PEREMÉN**

A város peremén, ahol élek,
beomló alkonyokon
mint pici denevérek, puha
szárnyakon száll a korom,
s lerakódik, mint a *guanó*,
keményen, vastagon.

Lelkünkre így ül ez a kor.
És mint nehéz esők
vastag rongyai mosogatják
a csorba pléhtetőt -
hiába törli a bú szivünkről
a rákövesedőt.

Moshatja vér is - ilyenek vagyunk.
Uj nép, másfajta raj.
Másként ejtjük a szót, fejünkön
másként tapad a haj.

Nem isten, nem is az ész, hanem
a szén, vas és olaj,

a való anyag teremtett minket
e szörnyű társadalom
öntőformáiba lötytyintve
forrón és szilajon,
hogyan helyt álljunk az emberiségért
az örök talajon.

Papok, katonák, polgárok után
igy lettünk végre mi hű
meghallói a törvényeknek;
minden emberi mű
értelme ezért bűg mibennünk,
mint a mélyhegedű.

Elpusztíthatatlant annyian,
mióta kialakult

naprendszerünk, nem pusztítottak
eddig, bár sok a mult:
szállásainkon éhinség, fegyver,
vakhit és kolera dúlt.

Győzni fogó még annyira
meg nem aláztatott,
amennyire a csillagok alatt
ti megaláztatok:
a földre süttük szemünk. Kinyílt
a földbe zárt titok.

Csak nézzétek, a drága jószág
hogyan elvadult, a gép!
Törékeny falvak reccsennek össze,
mint tócsán gyöngye jég,
városok vakolata omlik,
ha szökken; s döng az ég.

Ki inti le - talán a földesúr? -
a juhász vad ebét?
Gyermekkora gyermekkorunk. Velünk
nevelkedett a gép.
Kezes állat. No, szóljatok rá!
Mi tudjuk a nevét.

És látjuk már, hogy nemsoká
mind térdre omlotok
s imádkoztok hozzá, ki pusztán
a tulajdonotok.
De ő csak ahhoz húz, ki néki
enni maga adott...

Im itt vagyunk, gyanakvón s együtt,
az anyag gyermekei.

Emeljétek föl szivünket! Azé,
aki fölemeli.
Ilyen erős csak az lehet,
ki velünk van teli.

Föl a szívvel, az üzemek fölé!
Ily kormos, nagy szivet
az látott-hallott, ki napot látott
füstjében fulladni meg,
ki lüktetését hallotta a föld
sok tárnás mélyeinek!

Föl, föl!... E fölösztött föld körül
sír, szédül és dülöng
a léckerítés leheletünktől,
mint ha vihar dühöng.
Fujjunk rá! Föl a szívvel,
füstöljön odafönt!

Mig megvilágosul gyönyörű
képességünk, a rend,
mellyel az elme tudomásul veszi
a véges végtelent,
a termelési erőket odakint s az
ösztönöket idebent...

A város peremén sívít e dal.
A költő, a rokon,
nézi, csak nézi, hull, csak hull a
kövér, puha korom,
s lerakódik, mint a *guanó*,
keményen, vastagon.

A költő - ajkán csörömpöl a szó,
de ő, (az adott világ

varázsainak mérnöke),
tudatos jövőbe lát
s megszerkeszti magában, mint ti

majd kint, a harmóniát [<http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/jozsefa/avaros.htm>].

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a népi írók táborának alkotói elképzeléseit, törekvéseit;
2. Tanulmányozza Déry Tibor munkásságát;
3. Tanulmányozza Kaffka Margit alkotói világképét, műveinek társadalmi vonatkozásait;
4. Tanulmányozza a színház szerepét a 20. századi drámai irodalom közvetítésében.

KÉRDÉSEK MODULDOLGOZATRA

Az 1. sz. moduldolgozat témakörei:

1. A modernizmus fogalma tágabb és szűkebb értelemben.
2. A modernizmus jellemzői.
3. A modernizmus sajátosságai.
4. A XIX. század végének XX. század elejének jellemzői.
5. Az olvasó megváltozott szerepe a modernizmusban.
6. Az alkotó szerepe a modernizmusban.
7. A modern nyelve és alkotói elképzelése.
8. A modern magyar költészet kezdetei és az idő.
9. A művészi nyelv megújítása a modernizmusban.

10. A modern nyelvének elszakadása a beszélt nyelvtől.
11. Több gondolat érzés megjelenítése a modern irodalomban.
12. A művészi közeg problémája a modernizmusban.
13. Az Én és az új tapasztalatok keresése a modernizmusban.
14. Az újnépesség problémája a modernizmusban.
15. A tudatalatti szerepe a modernizmus irodalmi hagyományában.
16. A dilettantizmus problémája a modernizmus irodalmában.
17. A narráció szerepe a modern elbeszélésben.
18. Az antiirodalom vagy abszurd irodalom a modernizmusban.
19. A Nyugat szerepe a modern magyar irodalom fejlődésében.
20. Irodalmi csoportosulások a korban.

KÉRDÉSEK SZIGORLATRA

4. A modernizmus fogalmának tisztázása.
5. A modernizmus irányzatai.
6. A XIX. század végének és XX. század elejének társadalom-politikai, szellemi, kulturális viszonyai.
7. A modernizmus központjai.
8. Az alkotó és olvasó megváltozott szerepe a modernizmusban.
9. Az idő problematikája a modernizmusban.
10. Az értelem fölötti szerepe a modernista életfelfogásban.
11. A belső valóság és szubjektív idő problémája a modernizmusban.
12. A modernizmus nyelvi valósága.
13. Modernizmus a 19. század második felének magyar irodalmába.
14. A korszak előzményei, korszakhatárai.
15. Az irodalom társadalomtörténeti értelemben vett modernizációja.
16. A modern magyar irodalmi értelmiség létrejötte.
17. Az irodalmi metabszéd specializált formái.

18. Az irodalmi kritika, mint műfaj önállósulása és változatainak kialakulása.
19. A narratív irodalomtörténet kezdetei.
20. Az irodalmi emlékezet és a modernség új vizuális fordulata.
21. A modern dilettantizmus kérdése a magyar irodalomban.
22. Az amatőr és a dilettáns fogalma körül kialakult viták a magyar irodalomban.
23. A globalizáció fogalma, jelensége, irodalmi kivetítése.
24. Az antik irodalmi kánon szerepe a modernizmus magyar irodalmában.
25. Az eposz helye és szerepe a magyar modernizmus irodalmában.
26. Az avantgardizmus fogalma, irányzatai.
27. A magyar irodalom avantgárd jellemzői, irányzatai, képviselői.
28. A történelmi regény eltérő poétikai paradigmái a 19. század második felében.
29. Elhagyatottság, vidékiség, a provincializmus témája a magyar modernizmus irodalmában.
30. Az új népiesség változatai, az irodalmi regionalizmus kérdése a magyar modernizmus irodalmában
31. A szubjektív valóság kivetítése a modern prózában, lírában és a drámában.
32. Egy új típusú magaviselet a bohémság és a dandyizmus kifejeződése a Nyugat alkotóinak munkásságában.
33. A tudatalatti állapotának témája a magyar modernizmus irodalmában.
34. Az új irodalmi csoportosulások jelentkezése a modern magyar irodalomban.

SZAKIRODALOM

1. Dávidházi Péter: *Egy nemzeti tudomány születése. Toldy Ferenc és a magyar irodalomtörténet*, Akadémiai, Bp., 2004.

2. Dobos István, *Alaktan és értelmezéstörténet. Novellatípusok a századforduló magyar irodalmában*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995.
3. Eisemann György, Mikszáth Kálmán. *Kísérlet*, Korona, Bp., 2001.
4. Gergely András (szerk.), *Magyarország története a 19. században*, Osiris, Bp., 2003.
5. Gyáni Gábor–Kövér György, *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Osiris, Bp., 1998.
6. Hajdu Péter, *Csak egyet, de kétszer. A Mikszáth-próza kérdései*, Gondolat–Pompeji, 2005.
7. Hites Sándor, *Még dadogtak, amikor megszólalt. Jósika Miklós és a történelmi regény*, Universitas, Bp., 2007.
8. Imre László – Nagy Miklós – S. Varga Pál, *A magyar irodalom története 1849-től 1905-ig*, Debrecen, 1998.
9. Németh G. Béla, *A magyar irodalomkritikai gondolkodás a pozitivizmus korában*, Bp., 1980.
10. Pajkossy Gábor (szerk.), *Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény*, Osiris, Bp., 2003.
11. Porkoláb Tibor, „Nagyjainknak Pantheonja épül”. *Közösségi emlékezet, panteonizáció, emlékbeszéd*, Anonymus Kiadó, Budapest, 2005.
12. Sötér István (szerk.), *A magyar irodalom története 1849-től 1905-ig*, Akadémiai, Bp., 1965.
13. Szegedy-Maszák Mihály, Kemény Zsigmond, *Szépirodalmi Könyvkiadó*, Budapest, 1989.
14. Szilasi László: *A selyemgubó és a „bonczoló kés”*, Osiris–Pompeji, Bp.-Szeged, 2000.
15. Takáts József (szerk.), *A magyar irodalmi kánon a XIX. században*, Kijárat, Bp., 2000.
16. S. Varga Pál, *A nemzeti költészet csarnokai. A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei a 19. századi magyar irodalomtörténeti gondolkodásban*, Balassi,

- Bp., 2005.
17. BELTING, Hans: A hiteles kép. Képviták és hitviták. Ford. Hidas Zoltán. – Atlantisz.
 18. Bp., 2009.
 19. BÍRÓ Yvette: A hetedik művészet.– Osiris.– Bp., 2003.
 20. BUBER, Martin: ÉN és TE. Ford. Bíró Dániel. – Európa – Bp., 1991.
 21. COLEMAN, Joyce: Túl Ongon: a szóbeliség-írásbeliség módosított elméletének alapjai. Ford. Lehmann Miklós. In NEUMER Katalin (szerk.): Kép, beszéd, írás. – Gondolat.–Bp., 2003.
 22. CULLER, Jonathan: Dekonstrukció. Ford. Módos Magdolna. – Osiris.– Bp., 1997.
 23. Kovács Kálmán. Fejezetek a magyar kritika történetéből. Bp.: 1963.
 24. Tanulmányok a magyar irodalomkritika fejlődéséből. Szerk.: Pándy Pál és Tóty Dezső.
 25. Eszterházy Péter. Bevezetés a szépirodalomba. Bp.: 1986.
 26. Eszterházy Péter. A kitömött hattyú. Bp.: 1988.
 27. Kabdebó Lóránt. Vers és próza a modernség második hullámában. Bp.: 1996.
 28. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro/hu/az-europai-modernizmus>
 29. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro>
 30. http://epa.oszk.hu/00000/00033/00023/pdf/szemle_2005_4_grendel.pdf
 31. <http://www.irodalmiszemle.bici.sk/lapszamok/2008/2008-februar/134>
 32. http://www.krudy.hu/Szakirod/KatonaBela/KBNap78_10-11.html
 33. http://www.irodalomismeret.hu/files/2011_4/vilcsek_bela.pdf
 34. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro/hu/az-europai-modernizmus>
 35. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro>
 36. http://epa.oszk.hu/00000/00033/00023/pdf/szemle_2005_4_grendel.pdf
 37. http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/indexbfe2.html?option=com_tanelem&id_tanelem=681&tip=0

38. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Szimbolizmus-vilag.htm>
39. http://www.mozaweb.hu/Lecke-Mozaweb-Szovegek_es_stilusok-Az_avantgard_stilusa-101495
40. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Expresszionizmus.htm>
41. <http://mek.niif.hu/02200/02228/html/04/22.html>
42. http://kalaka09szeptember.homestead.com/Az_avantg_rd_ir_nyzatok.pdf
43. <http://mek.oszk.hu/02200/02227/html/03/398.html>
44. <https://tillmannforditasok.wordpress.com/2010/06/30/beat-wyss-a-lathatatlan-ikonologiaja-a-modern-titkos-tanai/>
45. <http://www.templomosok.hu/dokok/modernizmus.pdf>